Dogo Rangsang Research Journal
(A Bilingual Research Journal
Indexed in UGC-CARE List)

ISSN: [illegible]
Vol. X, Issue [illegible]

ৰংবং তেৰাঙৰ 'ক্ৰান্তিকালৰ অশ্ৰু' উপন্যাসত প্ৰতিফলিত আশীৰ দশকৰ অসমীয়া সমাজ

● ড° গীতিকা দাস
সহকাৰী অধ্যাপক, অসমীয়া বিভাগ, ছমৰীয়া আঞ্চলিক মহাবিদ্যালয়।
e-mail: dasgitika02@gmail.com, ফোন : ৯৬৭৮৩-৪৩৬৯১

সংক্ষিপ্তসাৰ : 'ৰংমিলিৰ হাঁহি', 'জাক হেৰুওৱা পক্ষী', 'ক্ৰান্তিকালৰ অশ্ৰু', [illegible] উপন্যাসৰ জৰিয়তে অসমীয়া উপন্যাস সাহিত্যক সমৃদ্ধ কৰা যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ এগৰাকী [illegible] ঔপন্যাসিক ৰংবং তেৰাং। বহুমুখী প্ৰতিভাৰ অধিকাৰী ৰংবং তেৰাং একাধাৰে শিক্ষাবিদ, [illegible] ঔপন্যাসিক আৰু এগৰাকী মানৱদৰদী ব্যক্তিত্ব। তেৰাঙৰ উপন্যাসসমূহৰ মূল বিশেষত্ব হৈছে [illegible] পৰ্যবেক্ষণ শক্তিৰ আধাৰত সমাজৰ কিছুমান সৰু সৰু ঘটনা পাঠকৰ আগত প্ৰাণোজ্জ্বল ৰূপত [illegible] কৰি তোলা। বাহ্যিক দৃষ্টিৰে ৰংবং তেৰাঙৰ উপন্যাসসমূহক দুই ভাগত বিভক্ত কৰিব পাৰি—

১। অসমৰ জনজাতীয় সমাজ-সংস্কৃতি বিশেষকৈ কাৰ্বি পাহাৰৰ সহজ-সৰল জনজীৱন আধাৰত ৰচিত উপন্যাস।

২। অসম আন্দোলনে আমাৰ সমাজ ব্যৱস্থাত কেনেদৰে মানৱীয় মূল্যবোধৰ অপমৃত্যু [illegible] তাক আধাৰ হিচাপে লৈ ৰচিত উপন্যাস।

স্থূল দৃষ্টিৰে তেৰাঙৰ উপন্যাসসমূহক এই দুটা ভাগত বিভক্ত কৰা হৈছে যদিও বহু ক্ষেত্ৰত ইটো-সিটোৰ পৰিপূৰক হোৱা পৰিলক্ষিত হয়। বিশেষকৈ অসম আন্দোলনে কোঙা কৰা সমাজ ব্যৱস্থা, ৰাজনৈতিক সংঘৰ্ষ আৰু সন্ত্ৰাসবাদীৰ আক্ৰমণ আদিৰ বিৱৰণ তথা ইতিহাসৰ সংকটপূৰ্ণ সময়ৰ সমাজ ব্যৱস্থাৰ পটভূমিত ৰচিত উপন্যাসকেইখনত এই পৰিপূৰকতা বিদ্যমান। ইয়াৰ উপৰি কাৰ্বি সমাজত প্ৰচলিত ন-পুৰণিৰ সংঘাত, ইংৰাজসকলৰ অসমলৈ আগমন, খ্ৰীষ্টধৰ্ম প্ৰচাৰৰ বাবে কাৰ্বি আংলঙত গিৰ্জাঘৰ নিৰ্মাণৰ লগতে কাৰ্বি ল'ৰা-ছোৱালীবোৰক শিক্ষিত কৰিবৰ নিমিত্তে কৰা এক নতুন সভ্যতাৰ পোহৰৰ বাট, পাশ্চাত্যৰ প্ৰভাৱত গঢ়ি উঠা ডেকা-গাভৰুৰ প্ৰেম, কাৰ্বি সমাজৰ ৰীতি-নীতি, উৎসৱ-অনুষ্ঠান, সন্ত্ৰাসবাদীৰ কাৰ্বি গাঁও আক্ৰমণ, সমাজত মানৱীয় মূল্যবোধৰ অৱক্ষয়, সামাজিক জীৱনৰ অস্তিত্ব বিপদাপন্ন অৱস্থা আদিও ৰংবং তেৰাঙৰ উপন্যাসত প্ৰতিফলিত হৈছে। তেওঁৰ উপন্যাসৰ মন কৰিবলগীয়া আন এটা দিশ হৈছে— উপন্যাসসমূহ বাস্তৱধৰ্মী আৰু মানৱীয় সংবেদনশীলতাৰ আধাৰত ৰচিত। সমকালীন সমাজ ব্যৱস্থা আৰু পৰম্পৰাবাদী সমাজ বাস্তৱতাৰ ছবি সুন্দৰ ৰূপত প্ৰতিফলিত হৈছে তেওঁৰ উপন্যাসত।

'ক্ৰান্তিকালৰ অশ্ৰু' ৰংবং তেৰাঙৰ এখন উল্লেখযোগ্য উপন্যাস। আমাৰ এই গৱেষণা-পত্ৰত ৰংবং তেৰাংসৃষ্ট 'ক্ৰান্তিকালৰ অশ্ৰু' উপন্যাসত অসম আন্দোলন তথা ৰাজনৈতিক [illegible] কেনেদৰে আশীৰ দশকৰ সমাজ জীৱন বিধ্বস্ত কৰি তুলিছিল, সেই বিষয়ে আলোচনা কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হ'ব।

বীজ শব্দ : ৰংবং তেৰাং, কাৰ্বি সমাজ, অসম আন্দোলন, ক্ৰান্তিকালৰ অশ্ৰু, মানৱীয় মূল্যবোধ।

Principal
Chhamaria Anchalik College

১.০০ অৱতৰণিকা ঃ

'ৰংমিলিৰ হাঁহি', 'জাক হেৰুওৱা পক্ষী', 'নীলা অৰ্কিড', 'ক্ৰান্তিকালৰ অশ্ৰু', 'কা ফৰিঙৰ গীত' আদি উপন্যাসৰ জৰিয়তে অসমীয়া উপন্যাস সাহিত্যক সমৃদ্ধ কৰা যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ এগৰাকী অগ্ৰণী ঔপন্যাসিক ৰংবং তেৰাং। বহুমুখী প্ৰতিভাৰ অধিকাৰী ৰংবং তেৰাং একাধাৰে শিক্ষাবিদ, গল্পকাৰ, ঔপন্যাসিক আৰু এগৰাকী মানৱতাবাদী ব্যক্তিত্ব। তেওঁৰ উপন্যাসসমূহৰ মূল বিশেষত্ব হৈছে সূক্ষ্ম পৰ্যবেক্ষণ শক্তিৰ আধাৰত সমাজৰ বিদ্যমান সৰু সৰু ঘটনা পাঠকৰ আগত জীৱন্ত ৰূপত বাঙ্ময় কৰি তোলা। বাহ্যিক দৃষ্টিৰে ৰংবং তেৰাঙৰ উপন্যাসসমূহক দুই ভাগত বিভক্ত কৰিব পাৰি—

১। অসমৰ জনজাতীয় সমাজ-সংস্কৃতি বিশেষকৈ কাৰ্বিপাহাৰৰ সহজ-সৰল জনজীৱনৰ আধাৰত ৰচিত উপন্যাস।

২। অসম আন্দোলনে অসমৰ সমাজ ব্যৱস্থাত মানৱীয় মূল্যবোধৰ অপমৃত্যু ঘটোৱা ঘটনাক আধাৰ হিচাপে লৈ ৰচিত উপন্যাস।

বাহ্যিক দৃষ্টিৰে তেৰাঙৰ উপন্যাসসমূহক এই দুটা ভাগত বিভক্ত কৰা হৈছে যদিও বহু ক্ষেত্ৰত ইটো-সিটোৰ পৰিপূৰক হোৱা পৰিলক্ষিত হয়। বিশেষকৈ অসম আন্দোলনে কোঙা কৰা সমাজ ব্যৱস্থা, ৰাজনৈতিক সংঘৰ্ষ আৰু সন্ত্ৰাসবাদীৰ আক্ৰমণ আদিৰ বিৱৰণ তথা ইতিহাসৰ সংকটপূৰ্ণ সময়ৰ সমাজ ব্যৱস্থাৰ পটভূমিত ৰচিত উপন্যাসকেইখনত এই পৰিপূৰকতা বিদ্যমান। ইয়াৰ উপৰি কাৰ্বি সমাজত প্ৰচলিত ন-পুৰণিৰ সংঘাত, ইংৰাজসকলৰ অসমলৈ আগমন, খ্ৰীষ্টধৰ্ম প্ৰচাৰৰ বাবে কাৰ্বি আংলঙত গিৰ্জাঘৰ নিৰ্মাণৰ লগতে কাৰ্বি ল'ৰা-ছোৱালীক শিক্ষিত কৰিবৰ নিমিত্তে কৰা এক নতুন সভ্যতাৰ পোহৰৰ বাট, পাশ্চাত্যৰ প্ৰভাৱত গঢ়ি উঠা ডেকা-গাভৰুৰ প্ৰেম, কাৰ্বি সমাজৰ ৰীতি-নীতি, উৎসৱ-পাৰ্বণ, সন্ত্ৰাসবাদীৰ কাৰ্বি গাঁও আক্ৰমণ, সমাজত মানৱীয় মূল্যবোধৰ অৱক্ষয়, সামাজিক জীৱনৰ অস্তিত্বৰ বিপন্নতা আদি ৰংবং তেৰাঙৰ উপন্যাসত প্ৰতিফলিত হৈছে। তেওঁৰ উপন্যাসৰ মন কৰিবলগীয়া আন এটা দিশ হৈছে যে ৰংবং তেৰাঙৰ উপন্যাসসমূহ বাস্তৱধৰ্মী আৰু মানৱীয় সংবেদনশীলতাৰ আধাৰত ৰচিত সমকালীন সমাজ ব্যৱস্থা আৰু পৰম্পৰাবাদী সমাজ বাস্তৱতাৰ ছবি সুন্দৰ ৰূপত প্ৰতিফলিত হৈছে তেওঁৰ উপন্যাসত।

ৰংবং তেৰাঙে তেওঁৰ উপন্যাসৰ মাধ্যমেৰে কাৰ্বিসকলৰ সামাজিক স্থিতিৰ পৰিৱৰ্তন অনাৰ চেষ্টা চলাইছিল। যিহেতু তেওঁৰ সৃষ্টিৰ ভিত্তি কাৰ্বি সমাজখন, সেয়ে তেওঁৰ উপন্যাসত সততে বিদ্যমান কাৰ্বি পাহাৰৰ সৈতে তাত বসবাস কৰা মানুহখিনিৰ ওতপ্ৰোত সম্পৰ্ক আৰু প্ৰাকৃতিক আদান-প্ৰদান। অতি জটিল, উচ্চ আধুনিকতা তেওঁৰ উপন্যাসত দেখিবলৈ পোৱা নাযায়। তেওঁ যি পৰিৱৰ্তনৰ বাতৰি উপন্যাসৰ জৰিয়তে আমাৰ মাজলৈ আনিব বিচাৰিছে, সেয়াও জটিলতাবিহীন। কিন্তু তেওঁৰ ৰচনাত অতীতপ্ৰীতি আছে আৰু এই অতীতপ্ৰীতিয়ে অনাগত দিনৰ বাবে আশাৰ কঁঠীয়া সিঁচাত সহায়ক হৈছে। এনে পটভূমিৰে তেওঁ আশীৰ দশকত 'ৰংমিলিৰ হাঁহি'ৰে আৰম্ভ কৰি এখন এখনকৈ [illegible] উপন্যাস সৃষ্টি কৰিলে। যাৰ বিষয়বস্তুৰ উপজীব্য একমাত্ৰ কাৰ্বি সমাজৰ বিভিন্ন প্ৰতিকূল-অনুকূল পৰিস্থিতিৰ চিত্ৰণ। তেওঁ উপন্যাসসমূহক সাধাৰণ তথা পৰম্পৰাগত ৰীতিৰে অংকন কৰিছে যদিও সমাজ পৰিৱৰ্তনৰ এটা বৈপ্লৱিক ঘটনাও ইয়াত নথকা নহয়। আমাৰ এই আলোচনা ৰংবং তেৰাঙৰ উপন্যাসত আশীৰ দশকৰ কাৰ্বি সমাজৰ বিভিন্ন দিশৰ প্ৰতিফলন কেনেদৰে হৈছে অথবা ঔপন্যাসিকে এই প্ৰতিফলন সূক্ষ্ম পৰ্যবেক্ষণ শক্তিৰ সহায়ত কেনেদৰে উপন্যাসত চিত্ৰিত কৰিছে, সেই বিষয়ে আলোচনা কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হৈছে। আলোচনা-পত্ৰৰ কম পৰিসৰৰ মাজত তেৰাঙৰ সৃষ্ট চাৰিওখন উপন্যাসক সামৰি লোৱা সম্ভৱ নহয়। সেয়েহে তেওঁৰ উপন্যাসৰ মাজৰ 'ক্ৰান্তিকালৰ অশ্ৰু' উপন্যাসক আধাৰ হিচাপে লৈ কাৰ্বি সমাজ জীৱনৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে।

২.০০ অধ্যয়নৰ লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্য ঃ

ৰংবং তেৰাঙৰ উপন্যাসৰ অধ্যয়নৰ জৰিয়তে তেওঁ উপন্যাসৰ মাজত প্ৰকাশিত কাৰ্বি সমাজৰ মনৰ অনুভূতি, আশা-আকাংক্ষা, হৰ্ষ-বিষাদ, জীৱন-সংগ্ৰাম ইত্যাদি কথাবোৰৰ প্ৰতিফলন প্ৰত্যক্ষ কৰাই হৈছে এই অধ্যয়নৰ প্ৰধান লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্য। সাহিত্যিক-শিক্ষক তথা এজন সচেতন কাৰ্বি সমাজক প্ৰতিনিধিত্ব কৰা ব্যক্তি হিচাপে তেৰাঙৰ সমাজৰ প্ৰতি দৃষ্টিভংগী, জীৱনবোধ ইত্যাদি দিশবোৰ এই অধ্যয়নে উদ্ভাৱিত কৰিব।

Principal
Chhamaria Anchalik College

৩.০০ গৱেষণা পদ্ধতি ঃ

মূলতঃ বিশ্লেষণাত্মক পদ্ধতিৰেই গৱেষণাৰ কাম আগবঢ়াই নিয়া হৈছে আৰু প্ৰয়োজনীয় তথ্যসমূহ গৌণ উৎসৰ পৰা গ্ৰহণ কৰা হৈছে।

৪.০০ বিষয়বস্তু ঃ

কাৰ্বি সমাজৰ প্ৰতিটো দিশ সামৰি কথা আৰু গদ্যৰে ছবি আঁকা ৰংবং তেৰাঙে অসমীয়া পাঠক সমাজক ... দিলে এখন উপন্যাস। তেওঁৰ প্ৰতিখন উপন্যাসেই স্বকীয় আৰু অনন্য। তেওঁৰ উপন্যাসৰ উৎসই হৈছে ... সহজ-সৰল মানুহখিনি আৰু তেওঁলোকৰ পাহাৰৰ সৈতে থকা আদান-প্ৰদানৰ মুহূৰ্তবোৰ তথা প্ৰশাসন, ... কাৰ্বি আংলঙৰ মানুহৰ লগত অসমৰ অন্যান্য জাতি-জনগোষ্ঠীৰ মানুহৰ সম্পৰ্কৰ কথাও লগতে ... তেওঁৰ সৃষ্টিৰাজিৰ পটভূমিৰ বিষয়ে সমালোচক-লেখক বসন্ত দাসে কৈছে—

> 'পদ্মশ্ৰী ৰংবং তেৰাং ডাঙৰীয়া কাৰ্বি পাহাৰৰে মাটিৰ মানুহ। ছাবৰ পিছফালে আছে ... কাৰ্বি কৃষ্টিৰ পটভূমি। চাৰিওফালে আছে পাহাৰ, নদ-নদী, গিৰি প্ৰান্তৰ। কলং-কপিলীৰ ... গঢ়ি উঠা তেৰাং ছাৰৰ মনৰ পৰিসৰ বৈ গৈ লুইতত পৰিছে, দেখিছে কপিলীৰ গভীৰতা, ... লুইতৰো গভীৰতা, শেষত গৈ মোহনাত পৰি মানৱতাৰ অসীমত হেৰাই গৈছে। সেয়ে ... বেষ্টনীত অসীমক, অসীমৰ বুকুত সসীমক লৈয়ে তেওঁৰ সৃষ্টি।'[1]

কাৰ্বি সমাজৰ বিভিন্ন দিশ ফুটি উঠা এখন উল্লেখযোগ্য সফল উপন্যাস হৈছে 'ক্ৰান্তিকালৰ অশ্ৰু'। কাৰ্বি সমাজ ... পটভূমি হিচাপে লৈ ৰচনা কৰা তেৰাঙৰ এই উপন্যাসখনৰ কাহিনীত সোমাই আছে অসম আন্দোলনৰ পটভূমি ... আন্দোলনৰ সময়ৰ লংকাৰ কিছুমান জীৱন্ত চৰিত্ৰক আধাৰ হিচাপে লৈ এক সামান্য কাহিনীৰ জৰিয়তে অসম ... প্ৰকাশ কৰি দেখুৱাইছে। লংকা ঠাইখন যিহেতুকে বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ বসতিস্থল। সেয়ে উপন্যাসখন ৰচনা ... সময়ত তেৰাঙে লংকাৰ বিভিন্ন জনগোষ্ঠীয় গাঁৱলৈ গৈ সমল আহৰণ কৰিছিল। এই বিষয়ে নলিনীধৰ ভট্টাচাৰ্য এনেদৰে লিখিছে—

> 'ৰংবং তেৰাং ডাঙৰীয়াই আন্দোলন আৰু নিৰ্বাচনক কেন্দ্ৰ কৰি বিভিন্ন জাতি-জনজাতি অধ্যুষিত লংকা নামৰ ঠাইখনত জীৱন পৰিক্ৰমা কিদৰে বিঘ্নিত হৈছিল, তাৰ এখন কৰুণ অথচ আকৰ্ষণীয় ... সহজ-সৰল ভাষাত দাঙি ধৰিছে 'ক্ৰান্তিকালৰ অশ্ৰু' নামৰ উপন্যাসখনত।'[2]

'ক্ৰান্তিকালৰ অশ্ৰু' উপন্যাসখনৰ কাহিনীভাগ মূলতঃ অসমৰ ইতিহাস সংকটপূৰ্ণ সময়ছোৱা অৰ্থাৎ অসম আন্দোলনৰ সময়ছোৱা। অসম আন্দোলনক পটভূমি হিচাপে লৈ উপন্যাসখন ৰচনা কৰিলেও কিন্তু তেৰাঙে ... জুনুঠিটো নিৰ্মাণ কৰিছে এটা সঁচা চৰিত্ৰৰ আধাৰত। লগতে ইয়াত আছে সমাজত মানৱীয় প্ৰমূল্যবোধৰ অৱক্ষয় ... মানুহৰ বিপদাপন্ন জীৱনৰ অস্তিত্ব। এইখিনি উপস্থাপন কৰিবলৈ যাওঁতে উপন্যাসখনত বিভিন্ন চৰিত্ৰই ভূমুকি মাৰিছে। মুঠ পঁচিশটা অধ্যায়ত বিভক্ত উপন্যাসখন লেখকে ঠাইবিশেষে বাস্তৱৰ পৰিঘটনাৰ লগত কল্পনাৰ সংযোগ ঘটাইছে। উপন্যাসখনৰ নায়ক প্ৰদীপ চলিহাৰ মুখেৰে কাহিনীভাগ বৰ্ণনা কৰাই আগবঢ়াই লৈ গৈছে ঔপন্যাসিকে এটা ... চৰিত্ৰৰ আধাৰত তেওঁ আৰম্ভণিতে কৈছে—

> 'চাৰিটা দশক ধৰি শিক্ষকতা কৰা সংমল বৰুৱাৰ জীৱন সংগ্ৰামৰ আটাইখিনি কথাকে অকপটভাৱে উপন্যাসখনত লিপিবদ্ধ কৰিছোঁ। তথাপি কিবা যেন অসমাপ্ত হৈ ৰ'ল। বৰুৱাৰ জীৱনৰ মূল্যবান ... এখিলা যেন ক'ৰবাত থাকি গ'ল— এনে আশংকাই মোৰ বিবেকত যেন আঘাত কৰিবলৈ ধৰিলে।
> ক্ৰান্তিকালৰ অশ্ৰু, পৃ.-২

বাস্তৱ আৰু মানৱীয় সংবেদনশীলতাৰে পৰিপূৰ্ণ ক্ৰান্তিকালৰ অশ্ৰু উপন্যাসখনত বিভিন্ন চৰিত্ৰয়ে ভূমুকি মাৰিছে। এনে নহয়, ইয়াত আছে অসম আন্দোলনৰ সংকটপূৰ্ণ সময়ৰ সামাজিক মূল্যবোধৰ প্ৰশ্ন আৰু সমাজত বসবাস কৰা মানুহৰ জীৱনৰ বিপদাপন্ন অস্তিত্বৰ স্বৰূপ। আশীৰ দশকত অসমীয়া সমাজক উত্তাল কৰি পেলোৱা বিদেশী সমস্যাৰ

Principal
Chhamaria Anchalik College

বিৱৰণ এই উপন্যাসখনত সুন্দৰকৈ প্ৰতিফলিত হৈছে 'কথক' নামৰ চৰিত্ৰটোৰ যোগে আমদানি হোৱা ছাত্ৰ নেতা যুৱনৰ প্ৰবিষ্টতে। আব্দুল খালেক আৰু দিব্যজ্যোতি শইকীয়াই অস্তিত্ব ৰক্ষাৰ কাৰণে আন্দোলনৰ বাবে আগভাগ লৈছে। কেৰ্ৱলোক দুয়ো নামঘৰত এখন প্ৰতিবাদী সভা পাতিব বিচাৰিছে আৰু সভাখনৰ পৰিচালকৰ দায়িত্ব অৰ্পণ কৰিব বিচাৰিছে কথকৰ ওপৰত। কিন্তু এই দায়িত্বভাৰ মূৰ পাতি ল'বলৈ কথকে মান্তি হ'বলৈ টান পাইছে।

অসম আন্দোলনৰ সময়ত সমাজত সৃষ্টি হোৱা আতংকময় অৱস্থাৰ আভাস পোৱা যায় উপন্যাসখনৰ পঞ্চম অধ্যায়ত বৰ্ণিত লংকাৰ অলস্থলীয়া পৰিবেশৰ বিবৰণৰ মাজত। লংকা অঞ্চলৰ চাৰিওফালে নিৰ্বাচন বৰ্জন, নিৰ্বাচন বৰ্জনৰ পোষ্টাৰৰ উপৰি ইজনে সিজনৰ ওপৰত বিশ্বাসৰ অভাৱ আদিৰ ফলত আতংকময় পৰিবেশৰ সৃষ্টি হৈছিল। যাৰ ফলত চি. আৰ. পি., পুলিচ আদিৰে ভৰি পৰিছিল লংকা। নিজৰ ঠাইত আপোন মানুহৰ মাজত চৰি-কাজিয়াৰ এক আতংকময় পৰিৱেশ, য'ত নিৰ্বাচন অনুষ্ঠিত কৰাটো সমীচীন হ'বনে নহ'ব, তাক গণিপিটি থাকোঁতেই ৰ্ফচিং তেৰাং আৰু মহেশ চন্দ্ৰ দেৱগোস্বামীৰ দূৰদৰ্শী চিন্তাই কিছু আশাৰ বতৰা অনা দেখিবলৈ পোৱা গৈছে উপন্যাসখনৰ পঞ্চম অধ্যায়ত ৰচিত কাহিনীৰ মাজত। আন্দোলনকাৰীসকলে কৰা বোমা বিস্ফোৰণ তথা ধ্বংসলীলাৰ ছবিও সুন্দৰভাৱে প্ৰকাশ পাইছে 'ক্ৰান্তিকালৰ অশ্ৰু' উপন্যাসখনত। চলিহাই ষষ্ঠ অধ্যায়ত এনেকুৱা এটা বিস্ফোৰণৰ বিবৰণ দি দিছে। অলপ সময় আগত চলিহাই য'ত বজাৰ কৰি আছিল, সেই ঠাইতে কিছু সময় পিছত এক প্ৰচণ্ড বিস্ফোৰণ হৈছিল। বজাৰত থকা মানুহবোৰে আতংকিত হৈ যেনি-তেনি পলাবলৈ ধৰিছে। এনে গোষ্ঠীগত সংঘৰ্ষত তেজেৰে লুতুৰি-পুতুৰি হৈ থকা মানুহবোৰক দেখি চলিহাই মনত কষ্ট পাইছে আৰু আগলৈ এনে সংঘৰ্ষ যেন কেতিয়াও চাবলগীয়া নহয়, তাকে কামনা কৰি কৈছে—

> 'কেঁচা তেজৰ ৰবণেৰে ডুব যাব ধৰা মঙলবৰীয়া সূৰুযটোলৈ চাই ভাবিছিলো এনে দিন যেন আৰু দেখিবলৈ নাপাওঁ।' *ক্ৰান্তিকালৰ অশ্ৰু, পৃ.-৩৩*

ইয়াৰ উপৰি ৰাইজৰ নিৰ্বাচন বৰ্জন কৰা কাৰ্যই অন্য এক সমস্যাৰ সৃষ্টি কৰিছে। নিৰাপত্তাহীনতাত ভুগি কলেজৰ শিক্ষকসকলেও নিৰ্বাচনত কোনোধৰণৰ সহায়-সহযোগিতা আগবঢ়াব বিচৰা নাই। আকৌ নিৰ্বাচনৰ অজুহাতত অৱসৰপ্ৰাপ্ত শিক্ষক সংমল বৰুৱাক পুলিচে গ্ৰেপ্তাৰ কৰাত আন এক ভয়াবহ পৰিস্থিতিৰ সৃষ্টি হৈছে। এচামে ক্ষুব্ধ হৈ জাতীয় পতাকা জ্বলাই পেলাইছে। যেন এক ভৱিষ্যৎ প্ৰজন্মৰ অনিশ্চয়তাৰ আৱৰ্তণি।

লংকাৰ গাঁও-ভূঁই জুইত জাহ গৈছে। গাঁওবাসী থাকিবলগীয়া হৈছে শিবিৰ পাতি। চাৰিওপিনে কেৱল আতংক, কেৱল সংশয়। মানুহৰ শত্ৰু যে মানুহেই সেয়া ঔপন্যাসিকে সুন্দৰভাৱে উপন্যাসখনত ফুটাই তুলিছে। সেয়েহে ঔপন্যাসিকে সাম্প্ৰদায়িক সংঘৰ্ষৰ বিপৰীতে ঐক্য আৰু সংহতি প্ৰতিষ্ঠাৰ কাৰণে বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ নৃত্য-গীতৰ প্ৰসংগ টানি আনিছে। উপন্যাসখনৰ সপ্তম অধ্যায়ত আকৌ ছাত্ৰ সন্থাৰ শ্ৰেণী বৰ্জনকো নেওচি শিক্ষকৰ দায়িত্ব পালন কৰি শিক্ষকে ক্লাছ কৰিছে। একেদৰে বাংলাভাষী ছাত্ৰীয়ে অসমীয়াকে অনাৰ্চ বিষয় হিচাপে নিৰ্বাচন কৰিছে যদিও ৰাজনীতিৰ পাকচক্ৰত পৰি ছাত্ৰ আৰু শিক্ষকৰ মাজতো যেন এক প্ৰাচীৰৰহে সৃষ্টি হোৱা প্ৰতিফলিত হৈছে 'ক্ৰান্তিকালৰ অশ্ৰু' উপন্যাসৰ অষ্টম অধ্যায়ত।

সাংস্কৃতিক সন্মিলন পাতি সম্প্ৰীতিৰ বাৰ্তা কঢ়িয়াব বিচৰা কামটোক সহজভাৱে ল'ব পৰা নাই উপন্যাসৰ বাংলাভাষী চিত্ৰশিল্পী শুভেন্দু শেখৰ মালাকৰে। তেওঁ পূব পাকিস্তানৰ পৰা অসমলৈ অহা লোক। তেওঁৰ বেদনাৰ মূল কাৰণ হৈছে অসমৰ পৰা চিলেটক বিচ্ছিন্ন কৰা কথাটো। শুভেন্দুৰ লগতে আমি বীৰেন শৰ্মা, সূৰ্য্য লস্কৰ, হেমন্ত বৰুৱা, সোমনাথ দত্ত আদি ভালেমান লোকক লগ পাওঁ 'ক্ৰান্তিকালৰ অশ্ৰু' উপন্যাসখনৰ নৱম-দশম অধ্যায়ত।

আকৌ 'ক্ৰান্তিকালৰ অশ্ৰু' উপন্যাসখন অসম আন্দোলনৰ পটভূমিত ৰচিত হৈছে যদিও ঔপন্যাসিকে তেওঁ বসবাস কৰা কাৰ্বি সমাজখন ইয়াত পাহৰি যোৱা নাই। উপন্যাসখনৰ ত্ৰয়োদশ অধ্যায়ত কাৰ্বি সমাজ জীৱনৰ বিভিন্ন দিশ প্ৰতিফলিত হোৱা দেখিবলৈ পোৱা যায় ফাংচ'ৰ ঘৰত আয়োজিত হেমফু পূজাৰ বৰ্ণনাৰ মাজত। কাৰ্বি সমাজৰ গৃহ দেৱতা হেমফু পূজা মন্ত্ৰৰ ধ্বনিয়েই উপন্যাসৰ নায়ক প্ৰদীপ চলিহাক অভিভূত কৰা দেখিবলৈ পোৱা গৈছে।

Principal
...maria Anchalik College

জনজাতীয় সমাজৰ অপৰিহাৰ্য অংগ কুকুৰা আৰু গাহৰিৰ উল্লেখো এই অধ্যায়ত আছে। পূজা উপলক্ষে এটা ৰঙা কুকুৰা বলি দিয়া হৈছে। বলি দিয়া কুকুৰাৰ নাড়ী-ভুৰুৱে ভৱিষ্যতৰ শুভাশুভ নিৰ্ধাৰণ কৰি ভাত আৰু মদ-পানীৰে ফাচেঁ'ই 'থেকাৰ' দিছে। কাৰ্বি সমাজৰ বিশ্বাস অনুসৰি 'থেকাৰ' নিদিলে প্ৰসাদ গ্ৰহণ কৰিব নোৱাৰে। একেদৰে কাৰ্বি পৰম্পৰা অনুসৰি আলহীক মদেৰে আপ্যায়ন কৰিব লাগে। প্ৰফেছৰ চলিহাক মদ যাচিছে, কিন্তু চলিহাই মদ নাখাই বাবে 'আৰ্‌নাম' জনাই মদৰ বাটি এৰি মুৰ্গীৰ মাংস কৰাৰ বিৱৰণ 'ক্ৰান্তিকালৰ অশ্ৰু' উপন্যাসখনৰ ত্ৰয়োদশ অধ্যায়ত দেখিবলৈ পোৱা যায়।

এটা ভাল ফল লাভৰ আশাৰে আৰম্ভ হোৱা অসম আন্দোলনে সকলো জাতি-জনগোষ্ঠীৰ মাজত বিৰক্তি, ঘৃণা আদি বিয়পাই পেলালে, তাৰ সুন্দৰ ছবি প্ৰতিফলিত হৈছে উপন্যাসখনত। সকলো দিশে ধ্বংস। ঔপন্যাসিকে এই বিৰক্তি, ঘৃণা, অবিশ্বাসৰ কাৰণ বিচাৰি হাহাকাৰ কৰিছে। এই ধ্বংসৰ বিভীষিকাৰ তেৰাওঁ কিন্তু সমাজখনক সাহিত্য চৰ্চা কৰাবলৈ পাহৰা নাই। তেওঁ 'ক্ৰান্তিকালৰ অশ্ৰু' উপন্যাসখনত চলিহাক এজন সৃষ্টিশীল সাহিত্যিক হিচাপে উপস্থাপিত কৰিছে। উপন্যাসখনত চলিহাই লংকাৰ মাটি আৰু এখন উপন্যাস লিখাৰ পৰিকল্পনাৰে তাত বসবাস কৰা বিভিন্ন জনগোষ্ঠী অধ্যুষিত এলেকাৰ ইতিবৃত্ত অনুসন্ধান হৈ এনেদৰে কৈছে—

> 'অসমৰ মাটিয়ে বহুতো জাতি-উপজাতি মাতিছিল আৰু আজিও মাতি আছে। সেইসকলৰ কিছুমানে অসমৰ বুকুত থাকিও অসমীয়া হ'ব পৰা নাই। মানৱ প্ৰব্ৰজনৰ এই দুটা দ্বন্দ্বক ইমান বুজিব পৰা নাছিলোঁ। লংকাৰ মাটিয়ে মোৰ চকু মোকলাই দিলে। অসম বুৰঞ্জীৰ পাতত লুকাই মানৱ ফল্গুৰ এই অবিনাশী ৰূপক মই যেন দেখা পাইছোঁ। কি বিচিত্ৰ অসমৰ ইতিহাস। কিমান অসমীয়া জাতিৰ উত্তৰণৰ প্ৰক্ৰিয়া।' *ক্ৰান্তিকালৰ অশ্ৰু, পৃ.-১২০*

এনেদৰে ক্ষেত্ৰ অধ্যয়নৰ জৰিয়তে সাহিত্যিক প্ৰদীপ চলিহাই লংকাৰ বাসিন্দা সংমল বৰুৱাৰ পৰা সংগ্ৰহ লংকা নামটোৰ উৎপত্তিৰ ৰহস্য। চাৰিওফালে বিৰাজ কৰা অস্থিৰতাৰ মাজতেই চলিহাই অতি কষ্টৰে তিনিশ পৃষ্ঠাৰ উপন্যাসখন লিখি উলিয়ালে যদিও তাৰ নামকৰণৰ কি বুলি কৰিব, সেই লৈ যথেষ্ট দোধোৰ-মোধোৰ পৰিস্থিতিৰ সন্মুখীন হ'বলগীয়াত পৰিল। কাৰণ স্বাধীনতাৰ কাৰণে কৰা আত্মত্যাগ, আত্মপ্ৰতিষ্ঠাৰ সংকল্প, ধ্বংস, বিস্ফোৰণ আদি বৰ্ণনাৰে পৰিপূৰ্ণ হৈ আছে চলিহাই লিখা উপন্যাসখন। সেয়েহে উপন্যাসৰ পাণ্ডুলিপিটো বাকচত সুমুৱাই থৈ বিষৰ বন্ধত ঘৰলৈ গুচি গ'ল। চলিহাৰ ভাৰাঘৰত জুই লগাত উপন্যাসখনৰ পাণ্ডুলিপি পুৰি ছাই হৈ যোৱাৰ বিৱৰণ 'ক্ৰান্তিকালৰ অশ্ৰু' উপন্যাসৰ পঁচিশ নম্বৰ অধ্যায় অলংকৃত হৈছে। আকৌ উপন্যাসখন পাণ্ডুলিপি জ্বলি ছাই হৈ যোৱাত প্ৰকাশক হেমন্ত বৰুৱাই দুখতে কৈছে এনেদৰে—

> 'টকা পাঁচশ আপুনি ঘূৰাই দিব নালাগে। যিখন পাণ্ডুলিপি ভস্মীভূত হ'ল, সেয়া মানৱ মনত হৈ থকা সন্দেহ, ক্ষোভ, ঘৃণা আৰু সংস্কৃতিক ভাল নোপোৱা অমৃত সন্তানসকলৰ আত্মপ্ৰকাশৰ বুলি ধৰি লওক। এয়া আমাৰ বাবে, অসমীয়া জাতিৰ বাবে এক ক্ৰান্তিকাল। ভস্মীভূত হোৱা আপোনাৰ উপন্যাসখনৰ পাণ্ডুলিপিয়েই হওক ক্ৰান্তিকালৰ শেষ অধ্যায়।' *ক্ৰান্তিকালৰ অশ্ৰু, পৃ.-২০১*

হেমন্ত বৰুৱাৰ উক্ত কথাখিনিয়ে লেখকৰ দুচকু সেমেকাই তুলিছে। এনেদৰে এটি কৰুণ কাহিনী বৰ্ণনাৰে অতি সহজ-সৰল ভাষাৰে দাঙি ধৰিছে যদিও অসম আন্দোলনক পটভূমি হিচাপে লৈ 'ক্ৰান্তিকালৰ অশ্ৰু' উপন্যাসখন ৰচিত, তথাপি ঔপন্যাসিকে তাৰ মাজতে কাৰ্বি সমাজখনক পাহৰি যোৱা নাই। কাৰ্বি সমাজৰ সামাজিক, অৰ্থনৈতিক, ৰাজনৈতিক, সাংস্কৃতিক আদি প্ৰায় সকলো দিশেই ৰবং তেৰাওঁ 'ক্ৰান্তিকালৰ অশ্ৰু' উপন্যাসখনত কলাসন্মত ৰূপত প্ৰকাশ কৰিছে।

৫.০০ সিদ্ধান্তসমূহ ঃ

ওপৰৰ আলোচনাত উদ্ভাৱিত হোৱা কেতবোৰ সত্য হ'ল—

Principal
Chhamaria Anchalik College

১। ৰংবং তেৰাঙৰ 'ক্ৰান্তিকালৰ অশ্ৰু' উপন্যাসখন অসম আন্দোলনৰ পটভূমিত ৰচিত।
২। যদিও উপন্যাসখন অসম আন্দোলনৰ পটভূমি ৰচিত, তথাপি ঔপন্যাসিক ৰংবং তেৰাঙে কিন্তু কাৰ্বি সমাজখনক পাহৰি যোৱা নাই।
৩। ৰংবং তেৰাঙৰ ৰচনাশৈলী সহজ-সৰল যদিও প্ৰয়োজনত তেওঁৰ গদ্য বা ৰচনাশৈলী হৈ পৰিছে গম্ভীৰ।
৪। মানৱীয় হৃদয়বৃত্তিক অতি অন্তৰংগতাৰে সূক্ষ্মভাৱে তেৰাঙে পৰ্যবেক্ষণ কৰিছে।
৫। কাৰ্বি সমাজত প্ৰচলিত বিভিন্ন লোকভাষাৰ ওপৰত ৰংবং তেৰাঙৰ দখল আছিল আৰু সেয়েহে এই শব্দবোৰ তেওঁ উপন্যাসৰ মাজত সম্পূৰ্ণ শুদ্ধকৈ ব্যৱহাৰ কৰিছে।

৬.০০ উপসংহাৰ ঃ

ৰংবং তেৰাঙৰ 'ক্ৰান্তিকালৰ অশ্ৰু' উপন্যাসখন অসম আন্দোলনৰ পটভূমিত ৰচিত যদিও উপন্যাসখনত কাৰ্বি সমাজৰ জীৱনো জীৱন্ত ৰূপত প্ৰতিফলিত হৈছে। ইতিমধ্যে শতিকাগৰকা অসমীয়া উপন্যাসত অসম আন্দোলনৰ পটভূমিৰ ভিত্তিত লিখা উপন্যাসে লেখত ল'ব লগা বিস্তৃতি লাভ কৰিছে আৰু এই দিশত নিতৌ নানা দিশত উন্মোচিত হৈছে আছে। অসম আন্দোলনৰ লগত সংগতি ৰাখি উপন্যাসত ৰাজনৈতিক, সামাজিক কৰ্ম-কাণ্ডই বাগৰ সলোৱাৰ সময়ত ৰংবং তেৰাঙৰ 'ক্ৰান্তিকালৰ অশ্ৰু উপন্যাসত প্ৰতিফলিত আশীৰ দশকৰ অসমীয়া সমাজ' শীৰ্ষক আমাৰ এই আলোচনাই তেৰাঙৰ উপন্যাসৰ অসমীয়া সমাজক জনাত অলপ সুবিধা প্ৰদান কৰিব। আকৌ উপন্যাসসমূহৰ পটভূমি, বিষয়, গদ্যশৈলী, প্ৰতীকৰ ব্যৱহাৰ আদি বিভিন্ন দৃষ্টিভংগীৰে গৱেষণাধৰ্মী বিচাৰ-বিশ্লেষণ হ'লে বিদ্যায়তনিক দিশত আৰু নতুন নতুন দিশ উন্মোচিত হ'ব বুলি আশা কৰিব পাৰি।❖

প্ৰসংগ টোকা ঃ

১। দাস, বসন্ত ঃ ৰংমিলিৰ দিগন্তত (প্ৰবন্ধ), সমন্বয়ৰ ৰূপকাৰ ৰংবং তেৰাং, অভিনন্দন গ্ৰন্থ, সম্পাদনা, পবিত্ৰ ৰভা, খনীন্দ্ৰ কুমাৰ ডেকা, পৃ.৪৪
২। ভট্টাচাৰ্য্য, নলিনীধৰ ঃ 'ক্ৰান্তিকালৰ অশ্ৰু উপন্যাসৰ ইতিহাস কৰুণগাথা' (প্ৰবন্ধ) সমন্বয়ৰ ৰূপকাৰ ৰংবং তেৰাং অভিনন্দন গ্ৰন্থ, সম্পাদনা, পবিত্ৰ ৰভা, খনীন্দ্ৰ ডেকা, পৃ.৮১

গ্ৰন্থপঞ্জী ঃ

ইংহি, সেৰ (সম্পা.) ঃ *কাৰবি আংলঙৰ সাহিত্য সংস্কৃতিৰ এচেৰেঙা*, ডিফু সাহিত্য সভা, ৰংছিনা ভৱন, প্ৰথম প্ৰকাশ, ১৯৯১

ঠাকুৰ, নগেন (সম্পা.) ঃ *এশ বছৰৰ অসমীয়া উপন্যাস*, জ্যোতি প্ৰকাশন, পাণবজাৰ, গুৱাহাটী,-১, প্ৰথম প্ৰকাশ, ২০০০

ৰভা, পবিত্ৰ, ডেকা, খনীন্দ্ৰ কুমাৰ (সম্পা.) ঃ *সমন্বয়ৰ ৰূপকাৰ ৰংবং তেৰাং*, অভিনন্দন গ্ৰন্থ, ডিফু, গান্ধীবস্তি, নতুন শৰণীয়া, প্ৰথম প্ৰকাশ, ২০০৯

শৰ্মা, বিপুল (সম্পা.) ঃ *অসমীয়া সাহিত্যত জনজাতীয় জীৱন*, ডিফু সাহিত্য সভা, ৰংছিনা ভৱন, ডিফু।

ভট্টাচাৰ্য, বীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ ঃ *ডেৰশ বছৰৰ অসমীয়া সংস্কৃতিত এভুমুকি*, অসম প্ৰকাশ পৰিষদ, গুৱাহাটী, তৃতীয় প্ৰকাশ, ১৯৯৩

Principal
Chhamaria Anchalik College